

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

Verantwoordelijk Hoofdredacteur: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 3605. — **Mede-redacteuren:** Jos. Cremers, Canne-België, Dr. H. Schmitz, Wien 1, Seitzergasse 3, R. Geurts, Echt. — **Penningmeester:** Mr. G. van Spaendonck. Postgiro 125366 ten name v. h. Nat. hist. Gen., Maastricht. **Verantwoordelijk Uitgever:** Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. **Verantwoordelijk Drukker:** Drukkerij v. h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Telefoon 2121, Maastricht.

Versijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan de Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

Registratie nummer 520.243. — Oplage-register nummer 26.

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering op Woensdag 6 October a.s. — Errata. — Nieuwe leden. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 1 Sept. 1943. — A. De Wever. Naar de Maasstreek. (Vervolg). — W. Roepke. Remarks on new or little Indomalayan Moths (Lepid. Heteroc.), IV.

DE MAANDELIJSCHES VERGADERING

zal plaats hebben op **Woensdag 6 Oct. a.s.**,
te 6 uur in het Museum.

In plaats van 40 % is ons thans 60 % van 't papierverbruik toegestaan. Hierdoor is 't mogelijk, dat ons Maandblad maand-blad blijft. Er zullen jaarlijks 11 nummers ieder van 8 pagina's verschijnen.

ERRATA.

1) De foto in ons vorige Maandblad „Landschap” bij Tegelen” is vervaardigd door Dr. C. de Jong te Leiden.

2) Op pag. 63, 2de kol. 2de alinea, aanvullen *Melecta armata* was reeds bekend uit Maastricht (Rector Cr.) en uit Meerssen en Epen (Maessen).

3) Op pag. 64 1ste kol. 1ste alinea, Montfort Gelderland moet zijn: Montfort Limburg.

NIEUWE LEDEN.

Mevr. M. L. Smeets-Raming, De Ruytersingel 47, Weert. Mej. A. Kaars-Seypesteijn, Vinkenduin, Vogelenzang. Fr. Sanders, Wijkersingel 100, Maastricht. M. Horbach, Hôtel „Bertrand”, Wylré. R. Schoonbrood, Victor de Stuersstr. 32, Maastricht. P. Kraft, Mergelweg 117, Maastricht. A. J. Toussaint, Schaesbergerstr. 71, Terwinselen. F. P. J. Muller, Meerssenerweg 305 a, Maastricht. N. van Engelshoven, Glacysweg 81, Maastricht. W. Scheffers, Beekstr. 48, Meerssen. I. J. van Derstegen, Putstr. 22, Sittard. H. Boelens, Apotheker, Engelenkampstr. 26, Sittard. P. Hock, Brusselsche weg 323, Maastricht. J. v. Ketel, Bruss. weg 754, Maastricht. Jacq. Janssen, Klaasstraat 28, Venlo.

VERSLAG VAN

DE MAANDELIJSCHES VERGADERING OP WOENSDAG 1 SEPT. 1943.

Aanwezig de dames: M. Chambille, G. van Goethem, F. Grégoire, J. v. Goethem, M. Kofman-Kamminga, C. Ramaekers, J. Nahon, W. v. d.

Geyn, C. Maessen, R. v. d. Meulen-v. Egdorn, A. Knooren, benevens de heeren: L. Grossier, F. v. Rummelen, T. van Zalinge, C. Vlaskamp, L. v. Noorden, E. Verzijl, A. Maurenbrecher, D. v. Schaik, H. Mommers, W. Otten, E. Schoenmakers, J. Baartmans, H. L. v. Wouw, J. Berg-holtz, E. Brouwers, M. Kamm, R. Kofman. W. Onstenk, S. Dijkstra, J. Maessen, H. Koene, L. Grégoire, Br. Maurentius, Th. Heijen, P. Was-senberg, J. Rijk, M. Mommers, M. Rongen, J. Willems, R. Eysink-Smeets, W. Prick, M. Del-noye, H. v. d. Meulen, H. Kortebos en G. Waage.

De Voorzitter opent de vergadering, waarna de heer v. Rummelen 't woord neemt.

Mr. Dr. Ir. W. A. J. M. VAN WATERSCHOOT VAN DER GRACHT

Op 16 Augustus l.l. hebben wij het stoffelijk overschot van ons vroeger bestuurslid Mr. Dr. Ir. W. A. J. M. van Waterschoot van der Gracht naar een voorloopige rustplaats begeleid, waar het is bijgezet in afwachting van een definitieve bijzetting in het familiegraf te Beverwijk.

Met Mr. Dr. van Waterschoot is een mensch uit ons midden weggenomen, wiens plaats zeer bezwaarlijk door een ander ingenomen zal kunnen worden. Zijn verscheiden heeft een groote leegte achtergelaten. Wie met den mensch van Waterschoot in aanraking geweest is, weet, welk een grooten invloed van hem uitging, niet alleen in stoffelijken, doch ook in geestelijken zin. Wie hem als Chef heeft gehad, weet met hoeveel zorgen hij zijn personeel omringde en hoeveel genoeg het hem deed de belangen van zijn ondergeschikten te kunnen behartigen.

Maar niet alleen voor zijn personeel stond hij op de bres, doch ook de nooden der minder be-deelde werkers in onze maatschappij hadden zijn aandacht. Waar het was aangebracht, had hij den moed de overheden op misstanden te wijzen. Ten einde aan zulke misstanden een einde te maken schroomde hij niet om daarbij harde woorden te

gebruiken. De noodlijdende werkers verliezen door zijn heengaan in dit opzicht een geweldigen steun.

Maar vooral de wetenschap heeft door zijn dood een groot verlies geleden. Theoretisch onderlegd als weinigen — immers hij was Mr. in de Rechten, tevens Mijningingenieur en Doctor h.c. — in de praktijk geschoold door zijn talrijke onderzoekingsreizen, door zijn positie als Ingenieur-Directeur van den Nederlandschen Opsporingsdienst en Directeur van groote petroleum-concerns in het buitenland, had hij een kennis verzameld, die misschien wel te evenaren, doch niet, of zeer moeilijk te overtreffen was. Deze enorme kennis, gepaard aan de schoonste karakter-eigenschappen, heeft hij geheel in dienst der gemeenschap gesteld. Tot aan zijn sterfdag heeft hij met zijn gaven gewoekerd en gewerkt met een ijver, zooals wij dien steeds van hem gekend hebben.

In deze troebele tijden wordt het heengaan van Mr. Dr. Waterschoot alleen in betrekkelijk kleinen kring opgemerkt. In normale tijden zou minstens de wereldpers aandacht aan zijn verscheiden geschonken hebben. Wij mogen er trots op gaan, en het moge ons een troost zijn, te kunnen zeggen, dat met het sterven van Mr. Dr. Ir. W. A. J. M. van Waterschoot van der Gracht een groot Nederlander, met een wereldnaam, uit ons midden is weggenomen, wiens werk zichtbare sporen heeft nagelaten, ook voor het verre nageslacht. En wij mogen er niet aan twifelen, dat een vredige rust zeker het deel van dezen stoeren werker zal zijn. Ons Genootschap zal zijn nagedachtenis in hooge eere houden.

Br. **Maurentius** toont *Linaria spurea* en *Rumex pulcher*, beide gevonden in den tuin van de Beyart te Maastricht. De heer **Dijkstra** laat ons zien *Mentha gentilis* gevonden te Meezenbroek, een bastaard van *M. arvensis* × *spicata*, *Leonurus Cardiacus* eveneens van Meezenbroek, *Galinsoga parviflora* gevonden te Heerlen en *G. quadriradiata* gevonden te Lauradorp, *Sanguisorba officinalis* gevonden langs den spoorbaan Voerendaal-ter Worm. De heer **v. Noorden** toont *Chenopodium Botrys* gevonden te Heerlerheide, de heer **Prick** *Spiranthes spiralis* gevonden te Gulpen. De heer **Grégoire** doet de volgende mededeelingen.

Orchis purpureus Hud s. (*O. fusca* Jacq.)
= Bruine Orchis.

Deze is de grootste en m.i. ook de mooiste van onze inlandsche orchideeën. Ofschoon er als het ware jacht op wordt gemaakt, komt ze gelukkig in onze Z. Limburgsche boschjes en op onze krijthellingen nog veelvuldig voor. Dit jaar waren er op de standplaatsen buitengewoon veel exemplaren, waarbij er waren van nagenoeg 1 m lengte.

Dank zij de publicaties van E. G. Camus kan men zich een helder inzicht verschaffen over de verscheidenheid, die bij deze plant optreedt. Deze verscheidenheid vindt men vooral in den vorm der lip met name in dien van den middenslip.

In het „Extrait du Bulletin de la Société botanique de France” (tome XXXII, séance du 26 juin 1885) beschrijft E. G. Camus reeds een 10-tal

vormen. De bijbehorende plaat VIII met teekeningen dezer variaties laat aan duidelijkheid niets te wenschen over.

In 1928 is van zijn hand verschenen „Iconographie des Orchidées d'Europe et du Bassin Méditerranéen” (2 deelen met album en explications).

Hierin geeft hij van *Orchis Purpureus* een uitvoerige literatuurlijst, een habitusomschrijving en morphologische analyse. Bovendien beschrijft hij niet minder dan 27 vormen, waarvan er 25 verschillen in den vorm der lip vertoonen en slechts de 2 laatstgenoemden kleur verschillen. Een en ander is toegelicht met prachtige, deels gekleurde, teekeningen door Mlle Camus.

Hij beschrijft verder een 10-tal kruisingen van *Orchis Purpureus*, waarvan m.i. voor ons vooral van belang zijn:

O. Militaris > *O. Purpureus* = *O. dubia*
(2 vormen)

O. Militaris < *O. Purpureus* = *O. Jacquini*
(3 vormen),

aangezien deze ook hier zouden kunnen voorkomen.

Op een onderzoekingstocht, die de heer Kofman, samen met mij, op 8 Mei j.l. te Gerendal maakte, vond eerstgenoemde een plant met uitsluitend witte bloemen. Toen ik naderhand de plant nauwkeurig onderzocht, bleek mij, dat de onderlip smetteloos wit was en de helm eveneens, met een lichtgroene adering. De lip was bovendien zeer afwijkend van vorm n.l. nagenoeg vierkant. De zijslippen waren ofwel ontbrekend, ofwel slechts aan één zijde aanwezig en dan steeds klein.

In teekening I heb ik getracht een beeld te geven van een normale vorm, terwijl ik in teekening III de onderhavige variëteit, die ik tevens gedroogd laat circuleeren, heb trachten af te beelden.

Teekening II brengt een andere, eveneens gedroogd hierbij gaande variatie in beeld. Deze heb ik gevonden te Wrakelberg (Wylré) op 16 Mei 1943. De onderlip is eveneens nagenoeg wit (iets groenachtig). De helm is zalmkleurig-rose. De zijslippen ontbreken geheel.

Daar in deze buurt *Coeloglossum viride* voorkomt, lijkt het mij niet uitgesloten, dat men hier, gezien den vorm van den middenslip en het afwezig zijn van zijslippen, te doen heeft van een kruising, dus *O. purp.* × *Coel. viride*.

Van *Coeloglossum viride* worden in de genoemde „Iconographie” van E. J. Camus een 7-tal kruisingen beschreven (Tome II blz. 375 e.v.), echter niet met *O. purpureus*.

Bidens frondosus L.
= *Bidens melanocarpus* (Wieg.)

Waarschijnlijk tijdens den vorigen wereldoorlog werd de Fransche flora verrijkt met een Amerikaansch Tandzaad. Deze plant werd door de Europeesche botanici aangeduid hetzij als *Bidens frondosus* L., hetzij als *Bidens melanocarpus* Wieg.

In het „Extrait du Bulletin de la Société Linéenne de la Seine-Maritime” (janvier, février, mars 1938) publiceert Mr. M. Debray het resultaat van een uitvoerige studie, die hij van deze

plant maakte. In een zeer gedocumenteerd betoog komt hij o.a. tot de conclusie, dat *Bidens frondosus* L. identiek is met *Bidens melanocarpus* Wieg. Voortaan zou m.i. dus de eerstgestelde naam voorrang dienen te hebben.

De plant komt momenteel in diverse gedeelten van Europa voor. Ze bevolkt de rivieroever en vochtige weiden, doch is van woeste gronden evenmin afkeerig.

Volgens den auteur is de plant in Nederland het eerst waargenomen op 3 October 1926 aan de Waaloevers door de heeren Kern en Reichgelt (Weurtsche Waart). Nadien is ze langs Rijn, Waal en Maas op verschillende punten waargenomen.

In Limburg is ze in 1934 waargenomen door De Wever vanaf Eijsden tot Elsloo langs de Maas.

Op grond van eigen waarnemingen in de laatste 3 jaren heb ik kunnen constateeren, dat de plant zoowel langs de Maas in de Maasweiden, als langs het Luikerkanaal, alsmede langs het kanaal van Maastricht naar Maasbracht in vrij grooten getale voorkomt. Toch is dit voorkomen nog zeer eigenaardig.

Was ze verleden jaar zeer sterk vertegenwoordigd langs den westelijken oever van het verbindingskanaal te St. Pieter (St. Pietersluisweg) en op den oostelijken Maasoever, terwijl ze op den oostelijken oever van genoemd kanaal en den westelijken Maasoever door mij niet kon worden waargenomen, dit jaar is ze op eerstgenoemde vindplaats nagenoeg geheel verdwenen, niettegenstaande de enorme zaadvorming, terwijl ze op de tweede in grooten getale aanwezig is. Ook was vorig jaar een belangrijke vegetatie ervan langs den oostelijken oever van het Luikerkanaal. Dit jaar is daar niet veel meer van over, doch ziet men de plant juist aan den tegenovergestelden kant, vanaf St. Pieter tot in de voegen van den kademuur aan den O. L. Vrouwenwal.

Ik meen te kunnen zeggen, dat men haar overal kan aantreffen waar men ook de hier reeds van ouds ingeburgerde *Bidens tripartitus* (L.) vindt. Ze onderscheidt zich van deze o.a. door een beduidend eleganteren habitus, door den bladvorm (bij B. f. is het topblaadje duidelijk gesteeld, bij B. t. is de bladrand in den gevleugelden bladsteel aflopend), en door het zaad, dat bij B. f. 2-tandig en bij B. t. 3-tandig en bruin is.

Een duidelijke beschrijving en vergelijking dezer beide *Bidens*-soorten geeft M. Debray op de blzn. 18 en 19, terwijl hij aan het slot van zijn publicatie de mogelijkheid van kruising dezer soorten behandelt.

Verder toont spr.: 1) *Mentha pulgium* en wel een exemplaar met een pelorische eindbloem en een liggend ex. met 2 eindblaadjes; 2) *Peucedanum canifolia*; 3) *Hordeum jubatum*.

De heer Rijk ontving van den heer Mommers een pop van de Wolfsmelkpijlstaart gevonden te Oost-Eijsden, terwijl de heer Prick een aantal rupsen hiervan vond. Ook vond hij een ex. van *Araschnia levana*. De heer Rijk vraagt, of er bastaarden bekend zijn tusschen een kikker en een

pad, daar hij een exemplaar zag, dat van beide soorten wat weg had. Het dier leek op een pad, maar bewoog zich springend voort, terwijl de voorpooten kort waren. De heer Onstenk meent, dat de heer Rijk de knoflookpad heeft gezien.

De heer v. Schaik deelt mede, dat zijn zoon op den St. Pietersberg een aantal muizen zag, een rij vormend, waarbij de opeenvolgende dieren elkaar aan de staart vasthielden. In „De Nederlandsche Zoogdieren” van Ysseling en Scheygrond vond spr. het volgende vermeld bij de spitsmuizen.

„Het moederdier versleept de jongen bij gevaar in den bek. Bij veld- en huisspitsmuis heeft men gezien, dat zij zich als ze wat grooter zijn, op origineele en grappige wijze redden. Wanneer de moeder waarschuwt, bijt een der jonge dieren zich in het rugvel of de staart van de moeder vast enz., zoodat een ketting ontstaat, die zoo stevig is, dat hindernissen genomen kunnen worden, zonder dat hij breekt. Brengt men in de buurt van zoo'n ketting een of ander voorwerp dat de nestgeur heeft, dan valt de ketting in stukken uiteen, omdat de aandrift tot vastbijten (angst) dan wegvalt. Wahlström, die de kettingvorming bij de veldspitsmuis waarnam en uitvoerig beschreef, zag, dat dieren die slechts 5 à 6 dagen oud waren, reeds probeerden zich vast te bijten met hun tandeloze bekjes. De kettingvorming door vastbijten is hun dus aangeboren.”

De heer Mommers toont een Maïsplant met een vrouwelijke bloeikolf in de mannelijke aar. De heer Kortebos deelt mede, ook dit jaar weer *Acidalia herbariata* te hebben gevangen. Dit is nu reeds 5 jaar achtereen 't geval. Mag dit vlindertje nu eindelijk als inlandsch worden beschouwd?

De heer Waage spreekt daarna over individualiteit. Allereerst worden de proeven besproken, waarbij embryonen met 't omgevende voedingsweefsel uit het moederdier overplant in een ander dier van dezelfde soort, bijvoorbeeld van een wit konijn in een zwart. De jongen ondergaan niet den minsten invloed van 't veranderde milieu en komen als spierwitte konijntjes ter wereld. Zelfs als men de allereerste ontwikkelingsstadia overplant, behouden de jongen hun individualiteit. Transplantatie der eierstokken doet aan de individualiteit der uit de eicellen van deze ovaria ontstane jongen niets af. De eigenschappen van de zich ontwikkelende jongen bleken volkomen on-aantastbaar te zijn. De proeven van Born en Harrison, waarbij verschillende kikvorschsoorten als larven dwars door werden gesneden en de voorste helft van de eene larve vereenigd werd met de achterste helft van de andere larve bewijzen eveneens, dat ieder deel zijn individualiteit bewaart. Daarna kwamen de proeven van Crampton met vlinderpoppen ter sprake, waarna spr. eindigde met iets te vertellen over entbastaarden en verwees naar de proeven van Spemann. (Natuurhist. Maandblad 1941, blz. 109).

De Voorzitter sluit daarna de vergadering.